

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ ТА ЕКОНОМІЧНИХ КАТЕГОРІЙ З КУРСУ «БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Адекватність контролю – відповідність контролю специфічним конкретним умовам та індивідуальному принципу з урахуванням планів і службових посад окремих керівників та їхніх особистих якостей, що необхідні для підвищення результативності й ефективності дій.

Асоційовані особи – члени родини, а також юридичні особи, в яких керівниками є батьки, брати й сестри, дружина, чоловік або діти тих керівників і контролерів банку та установ – акціонерів (учасників) банку, які є власниками істотної участі в банку.

Афілійовані особи – установа, що має істотну участь у банку або установа, в якій банк є власником істотної участі.

Базельський комітет з банківського нагляду – міждержавна організація, що координує діяльність органів нагляду і регулювання діяльності фінансово-кредитних установ. Базельський комітет забезпечує співробітництво країн світу з питань нагляду та регулювання банківської діяльності, розробляє основні принципи, нормативи і директиви щодо здійснення банківського нагляду, поширює досвід окремих країн щодо найбільш ефективної практики банківського нагляду.

Балансова вартість активів – підсумок балансу банку. Валютна позиція – це співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності – відкритою, яка також, в свою чергу, може бути довгою або короткою.

Банківська ліцензія – документ, який видається Національним банком України в порядку і на умовах, визначених у Законі України «Про банки та банківську діяльність», на підставі якого банки мають право здійснювати банківську діяльність.

Банківське регулювання – одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Банківський нагляд – система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, щодо яких Національний банк України

здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку.

Відвернені кошти – статті пасиву балансу банку, на суму яких зменшується основний і додатковий капітал для визначення регулятивного капіталу.

Відділення банку – це структурна одиниця банківської установи, яка не має власного балансу, а тому виконання нею обмеженого кола операцій, делегованих банком чи його філією, відображається на їх балансах.

Власний капітал банку – залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Вступний контроль – окремий різновид перевірки банку, що здійснюється з метою встановлення наявності в банку умов, визначених чинним законодавством, нормативно-правовими актами Національного банку України, необхідних для державної реєстрації банку та його підрозділів, отримання банківської ліцензії, письмового дозволу на здійснення операцій.

Державна реєстрація банку – надання банку статусу юридичної особи відповідно до вимог глави 3 Закону України «Про банки та банківську діяльність».

Державний реєстр банків – реєстр, що ведеться Національним банком України і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків.

Довга валютна позиція – коли обсяг вимог за купленою валютою та банківськими металами перевищує обсяг зобов'язань.

Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) – включає резерви під стандартну заборгованість інших банків; резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків; результат переоцінки (дооцінки) основних засобів, які належать до нерухомого майна (будівлі, споруди), що забезпечує технологічне здійснення банківських функцій; результат поточного року, що зменшений на суму доходів, не отриманих понад 30 днів з дати їх нарахування; субординований борг, що враховується до капіталу, нерозподілений прибуток минулих років, прибуток звітного року, що очікує затвердження.

Економічні нормативи – показники, що встановлюються Національним банком України, дотримання яких є обов'язковим для банків.

Емісійні різниці (емісійний дохід) – сума перевищення доходів, отриманих банком від первинної емісії (випуску) власних акцій та інших корпоративних прав над номіналом таких акцій (інших корпоративних прав).

Єдиний апаратно-програмний комплекс «Реєстр позичальників» – єдиний апаратно-програмний комплекс, що забезпечує отримання від банківських установ вхідної інформації, її накопичення, зберігання, належне використання, захист на всіх технологічних рівнях від несанкціонованого доступу, формування вихідної інформації, взаємодію з користувачами.

Загальні резерви банків, що створюються під невизначений ризик при проведенні банківських операцій – резерви, що створюються банками за такими активними операціями: кредитними операціями; операціями з цінними паперами; дебіторською заборгованістю; простроченими понад 31 день та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями; коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах.

Зважені на ризик активи – сумарні активи, статті яких зменшені за відповідною ставкою ризику.

Інвестиційний клас – кредитний рейтинг банку, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch IBCA, Standard & Poor's, Moody's), який свідчить про низьку ймовірність невиконання зобов'язань.

Інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) – економічний норматив, що встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання коштів банку до статутних фондів установ, що може призвести до втрати капіталу банку.

Інсайдер – фізична або юридична особа, що має доступ до конфіденційної інформації банку та/або вплив на його діяльність. До інсайдерів належать: власники істотної участі; управлінський персонал банку; перші керівники (голова та члени спостережної ради банку, голова правління/ради директорів та члени правління/ ради директорів, заступники голови правління/ради директорів (президент, віце-президенти); головний бухгалтер та його заступники); інший управлінський персонал: керівники філій; головні бухгалтери філій; керівники структурних підрозділів банку та члени кредитного комітету (кредитної комісії), які беруть участь у визначенні кредитної, інвестиційної та облікової політики, політики управління активами і пасивами, ключових напрямів діяльності банку; працівники внутрішнього аудиту; члени ревізійної комісії; контролери; особи, які здійснюють зовнішній аудит банку; особа, яка є керівником державних

органів (фондів, комітетів тощо) і відповідно до своїх посадових обов'язків здійснює контроль за діяльністю банків; керівники та контролери афілійованих і споріднених осіб; асоційовані особи.

Істотна участь – пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

Капіталізовані дивіденди – дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу та на розвиток діяльності банку.

Контрагент – будь-яка особа (фізична чи юридична), яка має з банком відносини фінансового характеру.

Коротка валютна позиція – коли обсяг зобов'язань за проданою валютою та банківськими металами перевищує обсяг вимог.

Кредитний ліміт – максимальна сума кредиту, яку кредитор (банк) може надати одному позичальнику чи групі позичальників.

Кредитний ризик – ризик невиконання позичальником його зобов'язань щодо кредитора.

Кредитоспроможність – наявність передумов для одержання кредиту і здатність повернути його. Кредитоспроможність позичальника визначається за показниками, що характеризують його здатність своєчасно розраховуватися за раніше одержаними кредитами, його поточне фінансове становище, спроможність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел і забезпечити оперативну конверсію активів у ліквідні кошти.

Ліквідність активів – швидкість перетворення активів у засоби платежу: чим вища швидкість, тим вищий рівень ліквідності.

Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розмішених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Майнові права – права вимоги особи за зобов'язаннями, за якими вона є кредитором.

Основний капітал (капітал 1-го рівня) – це фактично сплачений статутний капітал та розкриті резерви банку, які включають дивіденди, направлені на збільшення статутного капіталу, емісійні різниці, резервні фонди, створені згідно із чинним законодавством, а також загальні резерви, що створюються під невизначений ризик при проведенні банківських операцій.

Підписний капітал – величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї).

Підрозділ банку – структурна одиниця банку, що не має статусу юридичної особи і виконує функції, визначені банком.

Письмовий дозвіл Національного банку – документ, який видає Національний банк у порядку і на умовах, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність» та Положенням про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій, на підставі якого банки мають право здійснювати окремі операції, передбачені статтею 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Представництво банку – територіально відокремлений структурний підрозділ банку, що виконує функції представництва та захисту інтересів банку і не здійснює банківську діяльність.

Пруденційний нагляд – система банківського нагляду, за якої головна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва.

Прямі інвестиції банків – це внесення банками власних коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права (акції, пайові свідоцтва), емітовані такою юридичною особою.

Регулятивний капітал – одна із найважливіших складових капіталу банку, основним призначенням якої є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Реєстраторська діяльність – ліцензійний вид діяльності на фінансовому ринку з боку Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, що передбачає право на ведення реєстру власників іменних цінних паперів (акцій). Необхідність у послугах реєстратора виникає у всіх акціонерних товариствах з моменту їх створення.

Резерв для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями банків – спеціальний резерв, необхідність якого зумовлена кредитними ризиками, пов'язаними із банківською діяльністю.

Резервний капітал – частина власного капіталу, яка формується згідно з чинним законодавством за рахунок прибутку після сплати податків у розмірі встановленому засновницькими документами, але не меншому 25% статутного капіталу із щорічних відрахувань від чистого прибутку у розмірі, не меншому за 5%. Резервний капітал призначений для покриття непередбачуваних витрат (за форс-мажорних обставин) та балансових збитків, понесених у процесі здійснення банківської діяльності.

Ризики в банківській діяльності – це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Такі збитки можуть бути прямими (втрата доходів або капіталу) чи непрямими (накладення обмежень на здатність організації досягати своїх бізнес-цілей). Зазначені обмеження стримують здатність банку здійснювати свою поточну діяльність або використовувати можливості для розширення бізнесу.

Розкриті резерви – це резерви, що створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені банком у фінансовій звітності (дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу, емісійні різниці).

Споріднена особа – установа, в якій власником істотної участі є особа, яка водночас володіє істотною участю в банку; або установа, керівники якої є одночасно керівниками банку.

Створення резервів під кредитні ризики – це визначення витрат із метою відображення реального результату діяльності банку з урахуванням погіршення якості його активів або підвищення ризикованості кредитних операцій.

Субординований борг – звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які за умовою контракту не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. При цьому сума таких коштів, включених у капітал, не може перевищувати 50 відсотків розміру основного капіталу зі щорічним зменшенням на 20 відсотків від його первинної вартості протягом 5 останніх років угоди.

Фінансовий капітал банку – це сукупний капітал банку, який включає як власні, так і залучені кошти.